

# บทบาททางการเมืองของเจ้าโนโรดม สีหนุ แห่งราชอาณาจักรกัมพูชา

## THE POLITICAL ROLES OF PRINCE NORODOM SIHANOUK, THE FORMER KING OF CAMBODIA

เพ็ญนภา จันทรแดง<sup>1</sup>

Phennapha Chandaeng<sup>1</sup>

### บทคัดย่อ

ราชอาณาจักรกัมพูชาหรือราชอาณาจักรกัมพูชาเป็นประเทศหนึ่งที่มีสมาชิกในราชวงศ์เป็นกษัตริย์ แต่ระยะต่อมาได้ทรงสละราชสมบัติเพื่อมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นั่นคือ พระบาทสมเด็จพระนโรดม สีหนุ (Preah Bat Samdech Preah Norodom Sihanouk) หรือเจ้าโนโรดม สีหนุ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระนโรดม สุรามฤต โดยเป็นกษัตริย์ถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกเมื่อปี 1941 - 1955 และครั้งที่สองเมื่อปี 1993 - 2004 ต่อมาทรงสละราชสมบัติเมื่อวันที่ 2 กันยายน 1955 ให้แก่พระราชบิดาเพื่อทรงดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศกัมพูชา ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนได้ทบทวนงานเขียนต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของเจ้าโนโรดม สีหนุทั้งจากหนังสือ บทความ งานวิจัย งานแปล ซึ่งพบว่าพระองค์ทรงมีบทบาททางการเมืองที่หลากหลายน่าสนใจ และในที่นี้ผู้วิจัยได้สรุปบทบาททางการเมืองของเจ้าโนโรดม สีหนุออกเป็น 5 บทบาทหลัก นั่นคือ (1) บทบาทในการเป็นผู้เรียกร้องเอกราช (Role of Independence Activist) (2) บทบาทในความเป็นพ่อขุนอุปถัมภ์ (Role of Pater Patriae) (3) บทบาทของกษัตริย์เก้าชีวิต (Role of the King with Nine Lives) (4) บทบาทในการดำเนินนโยบายความเป็นกลาง (Role of Neutral Policy Implementer) และ (5) บทบาทความเป็นนักชาตินิยม (Role of Nationalist) จะเห็นได้ว่าพระองค์เป็นบุคคลที่มีประวัติน่าสนใจโดยเฉพาะในประเด็นบทบาททางการเมือง ซึ่งพระองค์ดำรงตำแหน่งทั้งกษัตริย์ ประมุขแห่งรัฐ และนายกรัฐมนตรี ฉะนั้นมีปัจจัยใดบ้างที่สนับสนุนหรือส่งเสริมให้พระองค์ต้องแสดงบทบาททางการเมืองดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นประเด็นที่นักศึกษาและวิเคราะห์เป็นอย่างยิ่ง

**คำสำคัญ :** บทบาททางการเมือง, เจ้าโนโรดม สีหนุ, ผู้นำแห่งกัมพูชา

### Abstract

The kingdom of Cambodia is a monarchy country where one of its royal family members was crowned the king of Cambodia. Later, the King abdicated to serve as a Cambodian prime minister. He was Preah Bat Samdech Preach Norodom Sihanouk or His Majesty the King Norodom Sihanouk who was a son of His Majesty the King Norodom Suramarit. King Norodom Sihanouk was the head of state of Cambodia for two times in 1941 - 1955 and 1993 - 2004. Finally, King Norodom Sihanouk's second abdication was made on 2<sup>nd</sup> September 1995 to his King Father to run the country in the position of the prime minister. In this article, books, articles, research papers, and translation works concerned with King Norodom Sihanouk in the area of his political role were reviewed. The findings indicated that there were five roles that the King had adopted: the role of independence activist, the role of pater patriae, the role of the king with nine lives, the role of neutral policy implementer, and the role of nationalist. Obviously, the King's history was

<sup>1</sup> อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

interesting, particularly his roles in politics. King Norodom Sihanouk ruled the country by becoming the head of the state of Cambodia and prime minister. Thus, this article was keen to identify and analyze the factors that supported and supporting and forcing the King to adopt his political roles.

**Keyword:** Political Roles, Prince Norodom Sihanouk, Cambodian leader

## 1. ความนำ

หลังจากประเทศกัมพูชาได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสในปี 1953 เจ้านโรดม สีหนุมีส่วนสำคัญในการแสดงบทบาททางการเมืองของกัมพูชาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 1941 - 1970 พระองค์เป็นทั้งผู้ที่มีบทบาทในฐานะประมุขแห่งรัฐ และนายกรัฐมนตรีซึ่งมีอำนาจเป็นอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การต่างประเทศ การทหาร การศึกษา และมีสิทธิ์เด็ดขาดในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ด้วยพระองค์เองโดยที่มีคอยฟังเสียงทัดทานจากที่ปรึกษาหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้นการตัดสินใจพระทัยที่เด็ดขาดเช่นนี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการในประเทศกัมพูชาทั้งภายในและภายนอกประเทศ สิ่งหนึ่งที่หล่อหลอมให้พระองค์ทรงมีอุปนิสัยเช่นนี้ก็อาจเนื่องมาจากพระองค์ทรงได้รับการศึกษาสมัยใหม่จากประเทศอาณานิคมนั่นคือฝรั่งเศสในยุคนั้น จึงทำให้ได้รับอิทธิพลจากองค์ความรู้ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง เช่น การเรียกร้องเอกราช การช่วยเหลือเวียดนามอย่างลับ ๆ การตัดความสัมพันธ์และงดการช่วยเหลือจากประเทศสหรัฐอเมริกาและโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายความเป็นกลางซึ่งถือเป็นนโยบายที่เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของเจ้านโรดม สีหนุ

## 2. บทบาททางการเมืองของเจ้านโรดม สีหนุ

### 2.1 บิดาแห่งเอกราชของชาติ

เริ่มแรกนั้นเจ้านโรดม สีหนุประสบความสำเร็จในการเรียกร้องเอกราชจากการผลักดันของญี่ปุ่นในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์กัมพูชาในขณะนั้น เนื่องจากญี่ปุ่นยึดอำนาจในภูมิภาคอินโดจีนได้ทั้งหมดจากฝรั่งเศสในวันที่ 9 มีนาคม 1945 ญี่ปุ่นก็สนับสนุนให้มีการจัดตั้งรัฐบาลที่นิยมตนเองขึ้นมาทั้งในกัมพูชา ลาว และเวียดนาม โดยเฉพาะการสนับสนุนให้ทั้งสามประเทศประกาศเอกราชเป็นอิสระจากฝรั่งเศส เจ้านโรดม สีหนุได้ประกาศเอกราชและยกเลิกข้อตกลงต่าง ๆ ที่เคยทำไว้กับฝรั่งเศสทั้งหมดในวันที่ 12 มีนาคม 1945 หลังประกาศเอกราชได้ 6 วัน เจ้านโรดม สีหนุก็ประกาศจัดตั้งรัฐบาลชุดแรกโดยพระองค์ทรงเป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งมีลักษณะเด่นชัดในการดำเนินนโยบายทางการเมืองนั่นคือ ความต้องการที่จะประนีประนอมกับฝรั่งเศสมากกว่าที่จะเผชิญหน้าโดยตรง จากหนังสือเรื่อง “ประวัติศาสตร์กัมพูชา” ของแซนด์เลอร์ (2540) ที่แปลโดยพรรณงาม เกียรติธรรมสาร สดใส ชันติวรพงศ์ และวงเดือน นาราสาจจ์ โดย แซนด์เลอร์ (2540) ได้อธิบายการดำเนินงานทางการเมืองระหว่างที่เจ้านโรดม สีหนุเป็นทั้งกษัตริย์และนายกรัฐมนตรีในขณะเดียวกัน สำหรับผู้ที่มีบทบาทในการถวายคำปรึกษาแก่พระองค์คือ เจ้ามนิเรธ และเพ็ญนุร ซึ่งทั้งสองจัดเป็นนักการเมืองหัวอนุรักษ์นิยมของกัมพูชาที่มีอิทธิพลต่อเจ้านโรดม สีหนุตั้งแต่ขึ้นครองราชย์ ก่อนหน้าที่ฝรั่งเศสจะถูกญี่ปุ่นยึดอำนาจทั้งหมด

แนวความคิดการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสของพวกเขาถือว่าค่อยเป็นค่อยไป ไม่ใช่เด็ดขาดและรุนแรงอย่างนักการเมืองหัวก้าวหน้าของกัมพูชา แต่อย่างไรก็ตามเจ้านโรดม สีหนุดำรงตำแหน่งกษัตริย์และนายกรัฐมนตรีในขณะเดียวกันได้เพียง 5 เดือน พระองค์ก็ถูกบีบบังคับให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อหลีกเลี่ยงให้ซัน ทันห์ (Son Ngoc Thanh) ซึ่งเป็นผู้ที่ญี่ปุ่นหนุนหลัง และเป็นคนที่คาดเดากันว่าญี่ปุ่นให้เจ้านโรดม สีหนุดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อรอคอยวันที่ซึ่งยังไม่กลับจากลี้ภัยที่ญี่ปุ่น ซึ่งวันที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 14 สิงหาคม 1945 และในวันที่ 9 พฤศจิกายน 1953 การเรียกร้องเอกราชของเจ้านโรดม สีหนุก็ประสบความสำเร็จเมื่อฝรั่งเศสยอมมอบเอกราชให้กัมพูชาอย่างเป็นทางการ ผลที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัดจากการที่กัมพูชาได้รับเอกราชคือ เจ้านโรดม สีหนุได้มีชื่อเสียงเป็นอันมาก ชาวกัมพูชาโดยทั่วไปรับรู้ว่า พระองค์อยู่ในฐานะ “บิดาแห่งเอกราชของชาติ” และทรงได้รับความนิยมจากประชาชนในระดับสูง ขณะที่พรรคประชาธิปไตยและพันธมิตรซึ่งรณรงค์เรื่องนี้ด้วยเช่นกันแต่กลับเสื่อมความนิยมลงไปและต้องสลายตัวเองลงในปี 1955

## 2.2 การกำจัดคู่ต่อสู้ฝ่ายตรงข้าม

แซนด์เลอร์ (2540) ได้วิเคราะห์บทบาทของเจ้านโรดม สีหนุทั้งทางด้านบวกและลบเพิ่มเติมโดยเฉพาะประเด็นด้านพระปรีชาสามารถที่ แซนด์เลอร์ (2540) ได้กล่าวในเชิงวิพากษ์วิจารณ์ว่า เจ้านโรดม สีหนุต้องการที่จะแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสว่า พระองค์ได้ใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายทำให้เป็นที่นิยมในหมู่ชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ และต่อมาพระองค์ก็อาศัยความนิยมที่ได้รับนี้เข้าไปจัดการนักการเมืองฝ่ายตรงกันข้ามให้สูญเสียชีวิตโอกาสและฐานะที่จะมาต่อกรกับพระองค์ แซนด์เลอร์ (2540) ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของเจ้านโรดม สีหนุในการเรียกร้องเอกราชในปี 1953 นั้นช่วยทำให้พระองค์เป็นผู้ควบคุมอำนาจทางการเมืองมาไว้กับพระองค์แต่เพียงผู้เดียว นอกจากนี้ Osborne (1973) ได้เขียนหนังสือชื่อ “Politics and Power in Cambodia: The Sihanouk Years” ในปี 1973 โดยเขาได้บรรยายถึงบทบาททางการเมืองของเจ้านโรดม สีหนุ ในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะการเรียกร้องเอกราช รวมทั้งการสละราชสมบัติให้พระบิดา

การรวบรวมนักการเมืองกลุ่มต่าง ๆ มาไว้ในควบคุมของพระองค์ในนามกลุ่มสังคมนิยม (People's Socialist Community) เพื่อมาจัดการกับฝ่ายซ้าย การดำเนินนโยบายต่างประเทศ และการที่พระองค์ถูกทำการรัฐประหารโดยนายพลลอน นอลที่ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา แต่ต่อมาได้เปลี่ยนประเทศมาเป็นรูปแบบประชาธิปไตยแบบมีประธานาธิบดี แล้วก่อตั้งเป็น “สาธารณรัฐกัมพูชา” ก่อนกองกำลังฝ่ายคอมมิวนิสต์กัมพูชาหรือเขมรแดง (Khmer Rouge) ซึ่งมีเวียดกงเป็นพันธมิตร เข้ายึดอำนาจปกครองกัมพูชาได้สำเร็จ จากนั้นมา กัมพูชาอยู่ภายใต้อำนาจของนายพล พต ผู้นำกลุ่มเขมรแดง ตลอดระยะเวลาเกือบ 30 ปีที่เจ้านโรดม สีหนุได้โดดเด่นบนเวทีการเมืองของกัมพูชาและทรงเป็นนักการเมืองที่มีความสามารถในการจัดการความขัดแย้งภายในประเทศและเป็นผู้ที่สามารถสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้เกิดขึ้นแก่ชาวกัมพูชาเป็นอย่างมาก โดย Osborne (1973) กล่าวถึงเจ้านโรดม สีหนุเพิ่มเติมอีกว่า พระองค์มองประชาชนกัมพูชาว่าเป็นเสมือนบุตรของพระองค์และดำเนินนโยบายต่าง ๆ ที่เด็ดขาด รุนแรง เจ้านโรดม สีหนุพยายามควบคุมและปกครองประเทศตามที่พระองค์เห็นสมควร เช่นการกวาดล้างกลุ่มการเมืองที่เป็นปรปักษ์ หรือการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของพระองค์ซึ่งคล้ายคลึงกับบุคลิกภาพของนายกรัฐมนตรีไทยท่านหนึ่งในช่วงต้นทศวรรษที่ 2500 คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อมา Osborne (1994) ได้เสนอบทบาทของเจ้านโรดม สีหนุ ในหนังสืออีกเล่มหนึ่งซึ่งตีพิมพ์ในปี 1994 นั่นคือ “Sihanouk: Prince of light prince of darkness” ซึ่งเล่มนี้แตกต่างจากงานชิ้นแรกนั่นคือ เล่มนี้ได้ศึกษาบทบาทของเจ้านโรดม สีหนุทุกแง่มุมทั้งในทางบวกและทางลบอย่างละเอียด เช่น เรื่องชีวิตครอบครัว ปรัชญาการเมือง ผู้นำในอุดมคติ การดำเนินงานทางการเมือง ส่วนในเรื่อง “Politics and Power in Cambodia: The Sihanouk Years” จะนำเสนอเพียงแค่บทบาททางการเมืองที่สำคัญหลังจากที่พระองค์ถูกทำการรัฐประหารในปี 1970 เรื่อยมาจนถึงการกลับคืนสู่บัลลังก์อีกครั้งในทศวรรษที่ 1990 เพียงเท่านั้น

## 2.3 การเป็นผู้นำประเทศอย่างยาวนาน

ในส่วนงานของ Kershaw (2001) ที่ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของราชวงศ์ 5 ราชวงศ์ใน 5 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งได้แก่ ไทย ลาว กัมพูชา มาเลเซีย และบรูไน ทั้งนี้ Kershaw ต้องการทราบว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ทั้ง 5 ราชวงศ์มีการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงตนเองไปอย่างไรบ้าง ในหนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอบทบาทของกษัตริย์เก้าชีวิต (Role of The King with Nine Lives) “กัมพูชา: กษัตริย์เก้าชีวิต” (Cambodia: the King with nine lives) ซึ่งเหตุที่เขาตั้งชื่อดังกล่าวก็เนื่องมาจากต้องการสะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของเจ้านโรดม สีหนุนั้นแทบไม่ได้หลุดหายไปจากวงการการเมืองของกัมพูชาเลย กล่าวคือ ไม่ว่าพระองค์จะอยู่บนบัลลังก์กษัตริย์หรือไม่ก็ตาม แต่พระองค์ยังคงเป็นผู้ที่มีบารมีเป็นอย่างมากต่อการเมืองของกัมพูชามาอย่างต่อเนื่อง (Kershaw, 2001: 43-59, 88-99) แบ่งเนื้อหาในส่วนที่ศึกษาเกี่ยวกับกษัตริย์กัมพูชา (เจ้านโรดม สีหนุ) ออกเป็น 2 ช่วงคือ

- (1) ช่วงประวัติศาสตร์ยุคใหม่ เป็นช่วงที่ศึกษาถึงพัฒนาการของกษัตริย์กัมพูชาในช่วงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา
- (2) ช่วงล่าสุด เป็นช่วงที่ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นล่าสุดกับกษัตริย์กัมพูชา

#### 2.4 การดำเนินนโยบายกับนานาประเทศ

งานเขียนของ นกอล ชาติประเสริฐ เรื่อง “เจ้าโนโรดมสีหนุกับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา” ซึ่งตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2540 ที่มุ่งศึกษานโยบายด้านการต่างประเทศของรัฐบาลเจ้าโนโรดม สีหนุโดยเฉพาะการดำเนินนโยบายความเป็นกลางของพระองค์ เขาเสนอว่าการที่กัมพูชาเป็นประเทศเล็กที่ตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่มีความขัดแย้งสูง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เจ้าโนโรดม สีหนุต้องเลือกดำเนินนโยบายให้กัมพูชาเป็นกลาง เพราะพระองค์ต้องการที่จะรักษาอธิปไตยของประเทศไทยให้รอดพ้นจากการถูกคุกคามโดยต่างชาติ ทั้งที่เป็นประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนามเหนือ เวียดนามใต้ และชาติมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม การที่สงครามเวียดนามขยายตัวมากขึ้น ตั้งแต่ปี 1966 ได้ส่งผลกระทบต่อนโยบายของเจ้าโนโรดม สีหนุไปด้วย เพราะนโยบายนี้ถูกต่อต้านโดยสหรัฐอเมริกาอย่างหนัก ดังนั้นการรัฐประหารยึดอำนาจโดยคณะบุคคลที่มีนโยบายเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกาในปี 1970 จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ รุ่งพงษ์ ชัยนาม (2529 : 5) ได้วิเคราะห์ถึงบทบาทของเจ้าโนโรดม สีหนุในแง่ของนักชาตินิยมว่า ก่อนหน้ากัมพูชาได้รับเอกราชในปี 1953 ในช่วงที่ถูกปกครองโดยฝรั่งเศสนั้น การต่างประเทศของกัมพูชาถูกกำหนดโดยฝรั่งเศส ในการนี้ฝรั่งเศสได้สนับสนุนให้เจ้าโนโรดม สีหนุขึ้นครองราชย์ในปี 1941 ดังนั้นกัมพูชามีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับฝ่ายตะวันตกมาโดยตลอด

อย่างไรก็ตาม เมื่อพัฒนาการของแนวทางชาตินิยมหัวรุนแรงมากขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เจ้าโนโรดม สีหนุก็ได้แสดงความเป็นนักชาตินิยม โดยให้ฝรั่งเศสมอบอำนาจอธิปไตยทางการศาล การป้องกันประเทศ การติดต่อกับต่างประเทศ และการคลังให้แก่กัมพูชาในเดือนมิถุนายน 1952 ในครั้งแรกฝรั่งเศสได้เพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องดังกล่าว แต่เมื่อเจ้าโนโรดม สีหนุได้ทำการประท้วงโดยการเดินทางมาอยู่ในประเทศไทยและต่อมาย้ายไปอยู่ที่เมืองพระตะบองอย่างไม่มีกำหนด ประกอบกับสถานการณ์จากความกดดันในปัญหาเวียดนาม ฝรั่งเศสจึงยอมมอบเอกราชโดยสมบูรณ์ให้กับกัมพูชาในวันที่ 9 พฤศจิกายน 1953 รุ่งพงษ์ ได้วิเคราะห์เพิ่มเติมอีกว่า เหตุผลหนึ่งที่เจ้าโนโรดม สีหนุได้สละราชสมบัติให้แก่เจ้าโนโรดม สุรามฤต พระราชบิดาเนื่องจากก่อนหน้านี้เมื่อกัมพูชาได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์แล้ว การแข่งขันทางการเมืองจากกลุ่มชาตินิยมอื่น ๆ ทำให้เจ้าโนโรดม สีหนุเห็นว่าตนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยตรงเพื่อที่จะได้บริหารประเทศอย่างเต็มที่ให้เป็นไปตามแนวทางที่ตนได้วางไว้และก่อตั้งพรรคการเมืองเข้ามาบริหารประเทศในฐานะผู้นำรัฐบาลกัมพูชา

### 3. บทวิจารณ์บทบาททางการเมืองของเจ้าโนโรดม สีหนุ

จากการทบทวนงานเขียนเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของเจ้าโนโรดม สีหนุในครั้งนี้ผู้เขียนจึงสรุปบทบาททางการเมืองของเจ้าโนโรดม สีหนุออกเป็น 5 บทบาท นั่นคือ

#### 3.1 บทบาทในการเป็นผู้เรียกร้องเอกราช (The Role of Independence Activist)

บทบาททางการเมืองของเจ้าโนโรดม สีหนุที่เห็นเด่นชัดในหนังสือ “ประวัติศาสตร์กัมพูชา” ของแซนด์เลอร์ โดย แซนด์เลอร์ (2540) ต้องการชี้ให้เห็นว่ากัมพูชาต้องต่อสู้เพื่อเอกราชจากการปกครองของฝรั่งเศส ในการต่อสู้เพื่อเอกราชนั้น เจ้าโนโรดม สีหนุเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการต่อสู้เพื่อเอกราชของกัมพูชา จากการต่อสู้เองที่ทำให้เจ้าโนโรดม สีหนุมีบทบาทเด่นชัดในฐานะผู้นำภายหลังจากที่กัมพูชาได้รับเอกราช แต่อย่างไรก็ตามการมองเจ้าโนโรดม สีหนุในบทบาทของการเป็นผู้นำเรียกร้องเอกราชเพียงอย่างเดียวอาจเป็นการให้ความสำคัญต่อพระองค์เกินความเป็นจริง ทั้งที่จริงแล้วมีพรรคการเมืองและกลุ่มประชาชนต่าง ๆ ที่มีส่วนสำคัญในการเรียกร้องเอกราชจนสำเร็จด้วย ซึ่งตรงนี้ถือเป็นจุดอ่อนของมุมมองด้านบทบาทผู้เรียกร้องเอกราชเนื่องจากที่ผ่านมาพรรคประชาธิปไตยที่เคยชูประเด็นเรื่องการเรียกร้องเอกราชจากฝรั่งเศสอย่างเด็ดขาดซึ่ง

ได้รับความนิยมนักชาตินิยมชาวกัมพูชารุ่นแรก ๆ เป็นอันมาก ดังนั้นพรรคประชาธิปไตยและนักชาตินิยมเหล่านี้จึงร่วมมือกันอย่างแข็งขันในการต่อต้านบทบาทของฝรั่งเศสและเจ้าโรตม สีหนุ การเคลื่อนไหวของนักชาตินิยมเหล่านี้มีเครือข่ายในการจัดตั้งที่ดีในหมู่ประชาชนที่ได้รับการศึกษาซึ่งมีทั้งครู นักเรียน นักศึกษาและข้าราชการในเมืองใหญ่ ๆ เช่น พนมเปญ พระตะบอง เสียมราฐ ฯลฯ ผู้เขียนจึงมองว่าประเด็นการเรียกร้องเอกราชนั้นน่าจะเกิดจากแรงผลักดันของประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ด้วย

### 3.2 บทบาทในความเป็นพ่อขุนอุปถัมภ์ (Role of Pater Patriae)

Osborne (1973) ได้เขียนหนังสือชื่อ “Politics and Power in Cambodia: The Sihanouk Years” ในปี 1973 และเปรียบเทียบกับงานสองชิ้นของ Milton Osborne 2 เรื่องนั้นคือ “Politics and Power in Cambodia: The Sihanouk Years” และเรื่อง “Sihanouk: Prince of light prince of darkness” จะเห็นได้ว่า Osborne (1994) พยายามที่จะนำเสนอบทบาทของเจ้าโรตมสีหนุในความเป็นพ่อขุนอุปถัมภ์ (Role of Pater Patria) นั่นคือ มีลักษณะของผู้นำและกระบวนการตัดสินใจที่เด็ดขาดและรวดเร็ว ทำให้ข้อดีของหนังสือเล่มนี้ทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นการแสดงออกถึงความเป็นผู้นำที่ชัดเจนของพระองค์ โดยเฉพาะในประเด็นที่รัฐบาลสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับแนวนโยบายต่าง ๆ ภายในประเทศและต่างประเทศได้อย่างฉับพลัน มีความคล่องตัวสูงซึ่งเหมาะสมกับกัมพูชาที่เป็นประเทศเล็กและต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา แต่อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงผลเสียของความเป็นพ่อขุนอุปถัมภ์ของเจ้าโรตม สีหนุ ในแง่ที่ว่า การมีบุคลิกภาพดังกล่าวของพระองค์กลับส่งผลเสียเช่นเดียวกันนั่นคือ การตัดสินใจที่ฉับพลันโดยบุคคลคนเดียวหรือกลุ่มเดียว มักจะเกิดความผิดพลาดได้ง่าย ดังนั้นลักษณะเช่นนี้จึงเป็นทั้งศักยภาพแห่งอำนาจและเป็นปัจจัยจำกัดในเวลาเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเจ้าโรตม สีหนุก็ได้ใช้ศักยภาพแห่งอำนาจที่มีอยู่นี้อย่างเต็มที่ และมีผลทำให้กัมพูชามีบทบาทโดดเด่นในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ตลอดจนสร้างเงื่อนไขในการต่อรองในระดับระหว่างประเทศจนได้ผลในระดับหนึ่ง แต่การที่ศักยภาพที่มีอยู่นี้มีความผูกพันกับบุคลิกของเจ้าโรตม สีหนุมากเกินไปก็ทำให้บางครั้งเกิดความตึงเครียดระหว่างกัมพูชา กับประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ โดยไม่จำเป็นโดยเฉพาะกับประเทศสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสที่มีอิทธิพลต่อประเทศในภูมิภาคอินโดจีนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นอย่างมาก

### 3.3 บทบาทของกษัตริย์เก้าชีวิต (Role of The King with Nine Lives)

Kershaw (2001) ได้เขียนหนังสือชื่อ “Monarchy In South - East Asia” ในปี 2001 หลังจากที่เจ้าโรตม สีหนุ ถูกทำการรัฐประหารในปี 1970 พระองค์ก็ทรงกลับคืนราชบัลลังก์อีกครั้ง ในหนังสือเล่มนี้ก็ได้กล่าวถึงบทบาทของความเป็นกษัตริย์ของเจ้าโรตม สีหนุของประเทศกัมพูชาโดยทั่ว ๆ ไป Kershaw ศึกษาเกี่ยวกับราชวงศ์ของกัมพูชาโดยเน้นไปที่บทบาทของเจ้าโรตม สีหนุเป็นสำคัญโดยตั้งชื่อบทนี้ว่า “กัมพูชา: กษัตริย์เก้าชีวิต” (Cambodia: the King with nine lives)

ซึ่งเหตุที่เขาตั้งชื่อดังกล่าวก็เนื่องมาจากการสะท้อนให้เห็นว่าบทบาทของเจ้าโรตม สีหนุนั้นแทบไม่ได้หลุดหายไปจากวงการการเมืองของกัมพูชาเลย กล่าวคือ ไม่ว่าพระองค์จะอยู่บนบัลลังก์กษัตริย์หรือไม่ก็ตาม แต่พระองค์ยังคงเป็นผู้ที่มีปารมีเป็นอย่างมากต่อการเมืองของกัมพูชามาอย่างต่อเนื่อง ในหนังสือเล่มนี้ Kershaw ได้แสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ในทางการเมืองกับทั้งฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา ในช่วงก่อนการทำการรัฐประหารในปี 1970 ซึ่งมีได้แตกต่างไปจากงานอื่น ๆ แต่อย่างใด

แต่สิ่งที่ Kershaw (2001) ได้นำเสนอต่างจากออกไปนั่นคือ เขาวิเคราะห์ได้อย่างน่าสนใจว่า การที่เจ้าโรตม สีหนุ ได้เสด็จกลับสู่ราชบัลลังก์ในปี 1993 พระองค์อยู่ในฐานะเพียงสัญลักษณ์และผู้สร้างเอกภาพให้กับชาวกัมพูชามากกว่าที่จะสามารถมีอำนาจทางการเมืองเหมือนเช่นในอดีต จะเห็นได้ว่าบทบาทดังกล่าวเป็นบทบาทที่น่าสนใจของกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งกัมพูชาที่ดำรงตำแหน่งทั้งผู้นำทางการเมืองที่สำคัญและกษัตริย์ผู้นำความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของประวัติศาสตร์กัมพูชาไม่

ว่าจะเป็น การขยายโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาด้านสาธารณสุข การเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ แต่ในขณะเดียวกัน พระองค์ก็ทรงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นผู้ที่ถูกชาวกัมพูชาว่า จะไม่สามารถปกครองตนเองได้จึงคิดทุกสิ่งทุกอย่างแทนประชาชนทั้งหมดโดยที่มีค้อยฟังเสียงทัดทานหรือการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่น จนได้ฉายาอีกอย่างหนึ่งก็คือ “สถาปนิกของรัฐกัมพูชา” (Cambodia architect) อันเป็นฉายาที่ได้รับการกล่าวถึงมากกว่า คำว่า “กษัตริย์เก่าชีวิต” เหมือนในอดีตที่ผ่านมา

### 3.4 บทบาทในการดำเนินนโยบายความเป็นกลาง (The Role of Neutrality Policy Implementer)

บทบาทนี้เป็นบทบาทที่ค่อนข้างโดดเด่นที่สุดของเจ้าโนโรดม สีหนุโดย นกตล ชาติประเสริฐ (2540) ได้เขียนหนังสือชื่อ “เจ้าโนโรดม สีหนุ กับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา” ที่มุ่งศึกษานโยบายด้านการต่างประเทศในรัฐบาลเจ้าโนโรดม สีหนุ โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายความเป็นกลางของพระองค์ จุดเด่นของบทบาทด้านนโยบายความเป็นกลาง นกตลได้เสนอว่า เป็นบทบาทที่เด่นชัดเนื่องจากเจ้าโนโรดม สีหนุได้ตัดสินใจที่จะเลือกนโยบายต่างประเทศเป็นกลาง โดยเชื่อว่าการดำเนินนโยบายเป็นกลางจะเป็นผลดีต่อการรักษาอธิปไตยของกัมพูชาซึ่งต้องเผชิญกับแรงกดดันจากประเทศเพื่อนบ้านที่มีศักยภาพทางอำนาจสูงกว่า ตลอดจนความขัดแย้งและการแทรกแซงจากประเทศมหาอำนาจต่อกัมพูชา รัฐบาลกัมพูชาได้ยึดถือนโยบายดังกล่าวอย่างเคร่งครัดและประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากจากการดำเนินนโยบายในช่วงปี 1953 - 1963 ในช่วงนี้กัมพูชาได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารจากทั้งประเทศตะวันตกและประเทศคอมมิวนิสต์ แม้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวกัมพูชาจะมีปัญหาพรมแดนและความตึงเครียดทางการเมืองกับประเทศไทยและเวียดนามใต้ แต่กัมพูชาก็สามารถสร้างดุลยภาพและรักษาความมั่นคงของประเทศไว้ได้ในระดับหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนของบทบาททางการเมืองในแง่การดำเนินนโยบายความเป็นกลางของเจ้าโนโรดม สีหนุนั้นก็ต้องประสบกับปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะในช่วงภายหลังปี 1964 เป็นต้นไป กัมพูชาต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มากมายทั้งภายในและภายนอกประเทศซึ่งมีผลทำให้สถานการณ์ต่าง ๆ ยุ่งยากและสลับซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งมีผลให้นโยบายต่างประเทศของกัมพูชาซึ่งเคยรักษาผลประโยชน์ของประเทศไว้ได้เริ่มมีปัญหาในการตอบสนองต่อแรงกดดันใหม่ ๆ ที่เข้ามาอย่างต่อเนื่อง ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เริ่มตั้งแต่การก่อตัวเข้มแข็งมากขึ้นของฝ่ายตรงกันข้ามต่าง ๆ ในกัมพูชาทั้งฝ่ายนิยมระบอบสาธารณรัฐและฝ่ายนิยมคอมมิวนิสต์ ความตกต่ำทางเศรษฐกิจที่รุนแรงมากขึ้น การเข้าร่วมสงครามเวียดนามอย่างเต็มรูปแบบของสหรัฐอเมริกาและที่สำคัญที่สุดคือการขยายตัวของสงครามเวียดนามเข้าไปในกัมพูชา

### 3.5 บทบาทความเป็นนักชาตินิยม (The Role of Nationalist)

รุ่งพงษ์ ชัยนาม (2529) ได้วิเคราะห์บทบาทความเป็นชาตินิยมของเจ้าโนโรดม สีหนุในบทความ “กลุ่มประเทศอินโดจีนในการเมืองระหว่างประเทศ” ในหนังสือเรื่อง “การเมืองระหว่างประเทศในเอเชีย” อันเนื่องมาจากพัฒนาการของแนวทางชาตินิยมหัวรุนแรงมากขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เจ้าโนโรดม สีหนุแสดงความเป็นนักชาตินิยมโดยได้ตัดสินใจพระทัยสละราชสมบัติให้แก่เจ้าโนโรดม สุรามฤตพระราชบิดาเพื่อเข้ามาบริหารประเทศในฐานะผู้นำประเทศอย่างสมบูรณ์แบบเจ้าโนโรดม สีหนุทรงขึ้นสู่อำนาจหลังจากได้รับเลือกจากเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสให้เป็นกษัตริย์หุ่นเชิดสืบต่อจากพระราชบิดาคือกษัตริย์สีโสวณันมณีนวดีในปี 1941 ขณะทรงมีพระชนมายุเพียง 18 พรรษา ทว่าหลังจากนั้นไม่นานพระองค์ก็ทรงพยายามผลักดันเพื่อปลดแอกจากฝรั่งเศส และทรงดำเนินการสำเร็จในปี 1953 ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไปแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทบาทด้านชาตินิยมเป็นบทบาททางด้านอุดมการณ์ประการหนึ่งของเจ้าโนโรดม สีหนุเนื่องจากในช่วงก่อนได้รับเอกราชนั้นประเทศกัมพูชาได้ถูกยึดครองและตกเป็นอาณานิคมของต่างชาติมาเป็นเวลานาน จึงมีเป้าหมายที่จะต่อสู้เพื่อเอกราชมาโดยตลอด และพลังสำคัญที่จะใช้กอบกู้เอกราชก็คืออุดมการณ์ชาตินิยมนั่นเอง กัมพูชาได้ใช้อุดมการณ์ชาตินิยมในการดำเนินนโยบายต่างประเทศมาโดยตลอด นับตั้งแต่การต่อสู้เพื่อเอกราชของเขมรอิสระในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา การเรียกร้อง

เอกราชของเจ้าโรตม สีหนุแห่งกัมพูชาในปี 1953 ตลอดจนการพยายามดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นอิสระเพื่อผลประโยชน์ของกัมพูชาเองในช่วงปี 1953 - 1970 ส่วนหนึ่งก็เป็นผลจากอุดมการณ์ชาตินิยมนั่นเอง

#### 4. สรุปและอภิปรายผล

จากที่กล่าวมาทั้ง 5 บทบาททางการเมืองของเจ้าโรตม สีหนุนั้น จะเห็นได้ว่าการมองพระองค์ในแง่ของความเป็นพ่อขุนอุปถัมภ์ โดยการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ที่เด็ดขาด รุนแรง เช่น การกวาดล้างกลุ่มการเมืองที่เป็นปรปักษ์หรือการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของพระองค์อาจเป็นการมองว่าเจ้าโรตม สีหนุมีอำนาจสิทธิขาดเกินไป ทั้งที่จริงเจ้าโรตม สีหนุต้องคอยวิ่งเต้นต่อรองประนีประนอมกับหลายฝ่ายเช่น หลังจากที่พระองค์ตั้งคณะรัฐมนตรีซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นิยมพระองค์แล้ว พระองค์ก็พยายามขออำนาจจากสภา (ที่พรรคประชาธิปไตยควบคุมอยู่) เพื่อประกาศสภาวะฉุกเฉินสามปีโดยพระองค์ให้เหตุผลว่า จะใช้ระยะเวลาสามปีเพื่อจัดการกับปัญหาภายในประเทศกัมพูชาให้ดีขึ้น ซึ่งการศึกษายุทธศาสตร์ในแง่ของกษัตริย์ก้าชีวิตและผู้ดำเนินนโยบายความเป็นกลางจะทำให้มองเห็นความจริงนี้ได้มากกว่า ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าเจ้าโรตม สีหนุได้เริ่มประกาศความเป็นกลางตั้งแต่ก่อนได้รับเอกราชและเมื่อเป็นเอกราชกัมพูชาก็ลาออกจากการเป็นสมาชิกของสหภาพฝรั่งเศสทันที นอกจากนี้เจ้าโรตม สีหนุยังได้ปฏิเสธที่จะให้กัมพูชาดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ตามคำชักชวนของสหรัฐอเมริกาอีกด้วย แต่ในขณะเดียวกันกัมพูชาก็ไม่ได้เป็นปฏิปักษ์กับฝ่ายตะวันตก จะเห็นได้ว่านโยบายความเป็นกลางของเจ้าโรตมสีหนุได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นประเทศเล็กและอยู่ในจุดทางด้านภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมทำให้ความขัดแย้งและการปรับตัวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสถานการณ์ทำให้ส่งผลต่อการดำเนินนโยบายทางการเมืองของกัมพูชาในระยะต่อมา

#### 5. ข้อเสนอแนะ

หากจะมีการศึกษายุทธศาสตร์ทางการเมืองของเจ้าโรตม สีหนุเพิ่มเติม ผู้เขียนเสนอว่าน่าจะมีการเน้นบทบาทของพระองค์ในช่วงที่เวียดนามเข้ามามีอิทธิพลในกัมพูชา โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่พระองค์ได้ทรงเป็นตัวแทนของเขมรแดงเพื่อเสด็จไปยังสำนักงานใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ ในเดือนมกราคมปี 1979 เพื่อเข้าร่วมประชุมของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ โดยพระองค์ทรงร้องขอให้นานาชาติขับไล่เวียดนามออกจากกัมพูชา แต่ต้องประสบความล้มเหลวเมื่อถูกสหภาพโซเวียตซึ่งเป็นพันธมิตรของเวียดนามที่ใช้สิทธิยับยั้งในฐานสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคง แม้จะไม่มีมติใด ๆ ออกมาจากที่ประชุมแห่งสหประชาชาติ แต่การร้องขอดังกล่าวก็ส่งผลต่อการต่อสู้ทางการเมืองของกลุ่มที่ต่อต้านเวียดนาม เพราะการที่เจ้าโรตม สีหนุสามารถนำปัญหากัมพูชาเข้าสู่การอภิปรายและถกเถียงในเวทีนานาชาติอย่างองค์การสหประชาชาติได้ นั้นเท่ากับว่าเป็นการเปิดเวทีระดับโลกเพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับเขมรฝ่ายต่อต้านมากขึ้น ประเด็นนี้มีจุดที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งก็คือ แม้ว่าเจ้าโรตม สีหนุจะไม่เต็มพระทัยที่จะเป็นตัวแทนของเขมรแดงเพื่อเสด็จไปในการประชุมข้างต้น เนื่องจากกลุ่มเขมรแดงได้ปลงพระชนม์พระโอรสและพระธิดารวมทั้งสิ้น 4 พระองค์ จากจำนวน 14 พระองค์ขณะที่พระองค์ทรงลี้ภัยในกรุงปักกิ่ง (วอยซ์ออนไลน์, 2555) แต่การเป็นตัวแทนของเขมรแดงเป็นสถานการณ์ที่พระองค์ยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ในเวลาขณะนั้น โดยพระองค์ทรงให้เหตุผลว่าเพื่อต้องการช่วยเหลือชาวกัมพูชามากกว่าที่คิด คำนึงถึงเรื่องส่วนพระองค์ ประเด็นนี้น่าจะเป็นประเด็นที่น่าจะมีการศึกษาเพิ่มเติมหรืออาจจะเป็นแง่มุมอื่นของเจ้าโรตมสีหนุที่อาจแตกต่างไปจากบทบาททางการเมืองก็ได้ เช่น ความเป็นกษัตริย์นักรัก ผู้กำกับภาพยนตร์สมัครเล่น หรือบทบาทการเป็นนักพูดเจ้าเสน่ห์ที่ตรัสคล่องแคล่วทั้งภาษาเขมร ฝรั่งเศสและอังกฤษ จนกลายเป็นที่รักใคร่ของประชาชนกัมพูชา.....

## 6. เอกสารอ้างอิง

- แซนด์เลอร์, ดี. พี. (2540). *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. [A History of Cambodia]. (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, สดใส ชันติ วรพงศ์ และวงเดือน นาราสิจจ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นกดล ชาติประเสริฐ. (2540). *เจ้าบรมโกศกับนโยบายความเป็นกลางของกัมพูชา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วอยซ์ออนไลน์. (2555). *ย้อนรอยพันมิตรชั่วชีวิต 'จีน-สีหนุ'*. สืบค้นเมื่อ 2 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.voicetv.co.th/read/53343>
- รุ่งพงษ์ ชัยนาม. (2529). “กลุ่มประเทศอินโดจีนในการเมืองระหว่างประเทศ” ใน *การเมืองระหว่างประเทศในเอเชีย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศิลปวัฒนธรรม. (2562). “สมเด็จพระนโรดม สีหนุ” สละราชสมบัติมาเป็นนายกฯ เกิดอะไรในกัมพูชาบ้าง. สืบค้นเมื่อ 31 กรกฎาคม 2562, จาก [https://www.silpa-mag.com/history/article\\_27388](https://www.silpa-mag.com/history/article_27388)
- กระปุกดอทคอม. (2562). *ประวัติศาสตร์น่ารู้...กัมพูชาสมัยใหม่*. สืบค้นเมื่อ 31 กรกฎาคม 2562, จาก <https://aek.kapook.com/view52137.html>
- Kershaw, R. (2001). *Monarchy in South-East Asia*. London: Routledge.
- Osborne, M. (1973). *Politics and Power in Cambodia*. Hong Kong: Dai Nippon Printing.
- \_\_\_\_\_. (1994). *Sihanouk Prince of Light Prince of Darkness*. Chiang Mai: Silkworm Book.